

5. Конституция Соединённых Штатов Америки: [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://studentforever2007.narod.ru/constusa.html>.
6. Ліхневська Т.А. Громадянське виховання учнівської молоді у середній школі США: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ліхневська Тетяна Анатоліївна. – Вінниця, 2009. – 260 с.
7. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней / Дж. Реале, Д. Антисери. – М.: Петрополис, 1996. – Т. 3. – 736 с.
8. Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре, или принципы политического права / Ж.Ж. Руссо. – М.: Мысль, 1988. – 560 с.
9. Фахрутдинова А.В. Гражданское воспитание учащихся в средней школе США: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Фахрутдинова Анастасия Викторовна. – Казань, 2001. – 170 с.
10. Bellah R.N. Civil Religion in America / Robert N. Bellah // Religion American Style. – NY: Harper & Row, 1984. – P. 32-50.
11. Carter S.L. The Insufficiency of Honesty / S.L. Carter // The Atlantic Monthly. – 1996. – № 28-30. – P. 42-63.
12. Civitas: A Framework for Civic Education / [Ed. C.Bahmueller]. – Calabasas, CA: Center for Civic Education, 1991. – 125 p.
13. Kohlberg L. Essays on Moral Development. The Psychology of Moral Development. – NY: Harper and Row, 1984. – Vol. 2. – 456 p.
14. National Standards for Civics and Government: [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.civiced.org/index.php?page=912toc&print=true &goback=0>.

Захарова Е.Ю.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ГРАЖДАНСКОГО ВОСПИТАНИЯ США

В статье рассматриваются организационно-правовые и методические принципы гражданского воспитания США как воплощение концептуального уровня либеральной системы гражданского воспитания. Анализируются формальные пути их реализации в американском образовательном пространстве.

Ключевые слова: стандарты гражданского воспитания США, гражданская религия, либеральная система гражданского воспитания.

Zaharova E. Yu.

LEGAL ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE US CIVIC EDUCATION

The article discloses legally organizational and methodological principles of the US civic education as the manifestation of the conceptual level of the liberal civic education system. There are analyzed the official ways of their realization in the American educational scope.

Key words: National Standards for Civics and Government of the USA, civic religion, liberal civic education system.

УДК 37.026.9:908

Самолюк А.А.*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

У статті здійснено аналіз сучасних теоретичних підходів і науково-методичних засад формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі, схарактеризовано основні складові та принципи формування цього феномену.

Ключові слова: особистість, складові, принципи, формування творчої активності, туристсько-краєзнавча робота, загальноосвітній навчальний заклад.

* © Самолюк А.А.*

Формування сучасного виховного середовища в освітньому просторі держави пов'язано насамперед із суттєвими змінами парадигми освіти і виховання особистості, яка визначально базується на традиціях виховання дитини, накопиченими в українській педагогічній думці, науці і практиці впродовж багатьох століть. Водночас, як зазначає В. Кремень, виховання, яке відповідно до традицій української освіти має навіть більше значення, ніж освіта, що сьогодні має настільки різновекторний характер (від ультранационалістичного, релігійного до квазірадянського й такого, що виховує ненависть до всього українського), тим самим приносить сьогодні швидше шкоду, ніж користь, і пояснюється це тим, що виховання в системі освіти залежить не від державної гуманітарної політики, якої немає, й концепції розвитку держави, якої також не існує, а від місцевої влади, яка на свій розсуд керує вихованням і освітою [1].

Отже, зазначене вище дає підстави стверджувати про необхідність не лише зміни парадигми виховання на дитиноцентричну, але й системне удосконалення навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу, де виховна компонента має розглядатись як провідна у формуванні громадянина з притаманною йому соціально й індивідуально значущою творчою активністю у процесі розв'язання життєво важливих проблем, зі сформованою відповідальністю за свої вчинки і дії, високим рівнем моральної вихованості. Тут ми підходимо до важливого положення в розумінні природи творчості, а саме: творчість за своєю суттю є соціальною, оскільки зумовлюється впливом соціально-культурного середовища (сім'ї, школи, суспільства, культури в цілому).

Узагальнюючи вищезазначене, ми визначили сутність основних складових, що характеризують процес формування ціннісного ставлення творчої особистості до довкілля як цілісну психолого-педагогічну систему. Такими складовими є: *власне творча особистість*, оскільки саме її індивідуальні якості є основними і визначальними системостворюючими чинниками процесу формування власної ціннісної сфери. На її формування насамперед впливає загальний рівень інтелектуального та духовного розвитку й культури особистості, її характер, статус у колективі гуртка, секції, класу, наявність інтересів та потреб, вплив як зовнішніх об'єктивних, так і внутрішніх суб'єктивних чинників. Тоді «...сфери предметів, на які поширюються відношення цінностей, слід розглядати як процес все більшого розширення сфери власне людського ставлення до світу, розширення її сфери цінностей і творчого ставлення до нього» [2]; *ставлення особистості до навколишнього середовища* розглядається нами як один із провідних чинників формування її системи цінностей як ключової у процесі формування і розвитку творчої особистості, «...оскільки за її допомогою розкривається становлення смислового зв'язку, єдності людини і світу, самого змісту цієї єдності: чи буде вона морально-конструктивною чи деструктивною щодо цього світу» [3]; *психолого-педагогічні умови*, визначають і, головне, забезпечують формування провідних якостей творчої особистості, створюють передумови до удосконалення, корекції чи посилення цілеспрямованих психолого-педагогічних впливів на неї, забезпечують чітке формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі; *наступність і циклічність процесу формування творчої активності учнів основної школи* на ґрунті формування їхньої ціннісної сфери, який, за результатами нашого дослідження, не має чіткого часу свого початку чи завершення, тим самим підводить нас до висновку, що цей процес не може бути завершений повністю на певному етапі, тим більше весь час йти прямолінійно і тільки в одному об'єктно-прагматичному чи суб'єктно-непрагматичному напрямку у ставленні до довкілля. Важливо, що такі процеси мають характер циклічності, коли завершення попереднього етапу формування системи цінностей особистості є початком наступного і т.д. [4]; *логічна єдність внутрішніх психолого-педагогічних механізмів* формування

ціннісного ставлення творчої особистості до довкілля – за умови, коли її внутрішні індивідуальні та зовнішні соціально-педагогічні чинники здійснюють корегуючий чи спрямовуючий вплив на формування означеної якості. У контексті останнього Ю. Бабанський зазначав, що «...шлях до єдності свідомості і поведінки особистості складає послідовність пов'язаних між собою елементів, ... як-то реальні взаємостосунки та організація життя учнів на основі їхньої діяльності і спілкування» [5, с. 296]; *спрямованість особистості на зростання власної надситуативної активності* у процесі формування власної системи цінностей. Саме формування ціннісної сфери особистості у процесі її онтогенезу детермінує появу феномену «активності особистості» у всій багатогранності її проявів, що має важливе значення і є одним із провідних психолого-педагогічних чинників у формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.

Важливим психолого-педагогічним концептом формування творчої активності учнів основної школи є актуалізація організаційно-педагогічних умов *співпраці загальноосвітнього навчального закладу із сім'єю*, як одним із провідних соціальних інститутів виховання дитини [6, с. 118-125].

Формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в нашому дослідженні передбачало залучення батьків до проведення спільних походів, рейдів, екскурсій, експедицій чи проведення моніторингу щодо об'єктів і явищ довкілля. Це, за нашим припущенням, мало усунути значні як внутрішні, так і зовнішні недоліки та суперечності в сучасному сімейному й шкільному вихованні особистості. Такий висновок спирається на думку Ю. Бабанського про те, що розрив між внутрішнім і зовнішнім, між свідомістю і поведінкою, між сутністю і явищем пояснюється не лише умовами життя, але головним чином – прорахунками у вихованні, оскільки показником зрілості свідомості насамперед є реальна діяльність, в основі якої лежить устремління до досягнення суспільного чи особистого ідеалу [5, с. 294-295].

Педагогічна доцільність створення та застосування таких ситуацій, на думку А. Захлебного, полягає в логічному поєднанні сукупності різноманітних видів та способів діяльності школярів, їхніх батьків і вчителів школи, що спрямовуються на вироблення у дітей умінь оцінювати стан об'єктів і явищ довкілля, визначати їх естетичне та практичне значення, формувати навчально-пізнавальні та практичні уміння і навички, а також потреби виявляти власну активність у спільному розв'язанні життєво важливих проблем [7].

Наступним психолого-педагогічним концептом формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі є *специфіка функціонування учнівсько-педагогічного колективу гуртка секції, класу під час її здійснення*.

Так, аналіз результатів констатувального етапу дослідження і практики організації і здійснення туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи в загальноосвітніх навчальних закладах дає підстави передбачити, що ефективне формування творчої активності учнів основної школи буде відбуватися найбільш ефективно у процесі запровадження поліфункціональності їхньої суспільно значущої діяльності в освітньо-виховному середовищі цих навчальних закладів як системного утвору. Підтвердженням нашого висновку є думка В. Сухомлинського, який стверджував, що педагогічний ефект кожної форми і засобу впливу на особистість залежить від того, наскільки осмислені, цілеспрямовані та ефективні інші засоби впливу. Він зазначав, що між виховними впливами існують десятки, сотні, тисячі залежностей і обумовленостей. Ефективність виховання в кінцевому результаті визначається тим, як ці залежності й обумовленості враховуються, точніше – реалізуються на практиці [8, с. 536-551].

В основу теоретичного обґрунтування, а пізніше і у процесі експериментальної перевірки ефективності методики формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі нами було покладено наукові праці І. Беха [3; 9], М. Боришевського [10], О. Киричука [11], С. Максименка [12], І. Мар'єнка [13], Г. Пустовіта [14], В. Рибалка [15] та ін., де здійснено аналіз і розроблення ефективних підходів до організації діяльності шкільного і класного колективу, колективу гуртка, секції чи творчої групи, внутрішніх взаємостосунків у них, індивідуалізації виховного процесу – як важливих умов підвищення ефективності освітньо-виховного впливу на творчий розвиток, становлення та самостановлення школярів.

Тому в розробленні структури творчого колективу, гуртка, секції в межах туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи нами було враховано: специфіку її змісту та шляхів його реалізації в навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу; індивідуальні особливості учнів основної школи (інтереси, освітні потреби, бажання, мотиви), специфіку їхньої спільної творчої діяльності в межах творчого об'єднання; практичну спрямованість форм, методів і засобів туристсько-краєзнавчої роботи, спрямованих на організації різноманітної навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності й особистісно і соціально значущої практичної роботи; можливість реально оцінити результати своєї творчої діяльності у довкіллі, скорегувати під впливом педагога чи самостійно власну поведінку, напрямки й інтенсивність творчої діяльності; можливість варіювання навчальним часом у межах проведення походів, екскурсій, моніторингу довкілля, що дає змогу ефективно здійснювати педагогічне керівництво туристсько-краєзнавчою роботою учнів основної школи; наявність додаткового часу як для самостійної навчально-пізнавальної діяльності та практичної творчої роботи, так і для відпочинку чи розваг, що запобігає перевантаженню учнів основної школи.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що результатом запровадження визначених вище психолого-педагогічних концептів формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі є ті важливі новоутворення особистості учня, які набувають характеру внутрішньої позиції щодо чинників навколишньої дійсності та значно розширюють можливості когнітивно-емоційної та діяльнісної єдності (мислення, емоцій та дій) й актуалізують появу більш осмисленого переживання ставлень дитини до оточуючого світу і до самої себе на основі сформованої творчої активності й моральної вихованості та регулюють її творчу практичну роботу у довкіллі.

Отже, визначені нами теоретичні положення до визначення сутності й обґрунтування змісту провідних психолого-педагогічних концептів формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах мають багатокomпонентну внутрішню побудову, складну структуру психолого-педагогічних взаємозв'язків, які відповідають меті формування досліджуваного феномену.

Викладене вище дає підстави визначити низку педагогічних умов, які мають забезпечити ефективність формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Однак, на нашу думку, перш ніж говорити про педагогічні умови, слід визначитись зі специфічними підходами й принципами, які сприяють зміні традиційного освітньо-виховного впливу на особистість під час здійснення туристсько-краєзнавчої роботи, спрямованої на формування її творчої активності. Серед таких підходів провідними і характерними саме для туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи в загальноосвітньому навчальному закладі є: *інтегративний підхід*, у межах якого

розглядається творча активність як інтегративна якість особистості, що розкриває співвідношення інтересу, потреби, установки й ціннісно-емоційної спрямованості людини до творчості [14]; визначає потребу і можливості творчої самореалізації та самоорганізації [16, с. 6-10]; відображає рівень можливостей актуалізації сутнісних сил особистості у перетворювальній практиці [17, с. 86-92]; систему знань, переконань, на основі яких вибудовується і корегується у подальшому творча діяльність людини, що передбачає наявність сформованих у неї умінь швидко змінювати прийоми діяльності відповідно до змінюваних умов діяльності [3]; єдність творчої активності як породження соціуму і в той же час – творчої активності як породження власне інтелекту самої особистості [9]; *синергетичний підхід*, у межах якого формування й розвиток творчої активності особистості розглядається як самоорганізуюча система, що забезпечує здійснення суспільно значущої діяльності на творчому рівні [18]; *диференційований підхід*, що розглядається нами як надзвичайно перспективний підхід до поглибленого вивчення учнями основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи навчального матеріалу чи самостійного дослідження й охорони певних об'єктів навколишнього середовища відповідно до їхніх вікових можливостей, формування їхньої творчої та соціальної активності у розв'язанні різноманітних як індивідуально, так і суспільно значущих завдань. Однак інтегрування та диференціація здобутих учнями основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи у загальноосвітньому навчальному закладі знань, сформованих творчих умінь і практичних навичок їх застосування не може забезпечити у повному обсязі ефективне формування інтелектуальної, емоційно-ціннісної та діяльнісно-практичної сфери особистості як складових її творчої активності. Саме застосування *міжпредметного підходу*, як підтверджують результати нашого дослідження, до конструювання змісту туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи у загальноосвітньому навчальному закладі «... дає змогу об'єднати навчальні предмети в уніфіковану систему, що сприяє формуванню в учнів цілісного уявлення про навколишнє середовище...» [19].

Водночас аналіз результатів нашого дослідження й сучасної практики організації туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи в загальноосвітньому навчальному закладі, що має значне розмаїття форм і методів реалізації, а головне – широкі часові межі здійснення, дає змогу зробити висновок, що застосування саме міжпредметного підходу до конструювання і побудови змісту туристсько-краєзнавчої роботи учнів забезпечує ефективне формування творчої активності особистості. Такий підхід, на думку І. Зверева, «...дає змогу подолати розрив між природничими і гуманітарними циклами навчальних предметів шляхом, з одного боку, поступового застосування знань про природу у процесі вивчення суспільних явищ і, з другого, гуманізації природознавства у процесі навчання» [20]; одним із специфічних і дієвих підходів до побудови туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи в загальноосвітньому навчальному закладі є саме *індивідуалізація навчальної та практичної діяльності* особистості, й зокрема у докільді. Процес індивідуалізації навчально-пізнавальної, пошукової чи дослідницької та практичної діяльності особистості під час здійснення туристсько-краєзнавчої роботи, як важливої форми їхньої дозвілєвої діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі, має складну структуру побудови та способи здійснення, оскільки ґрунтується на особистісних замовленнях, інтересах, потребах і нахилах дітей, що постійно розвиваються і варіюються, в чому і простежується неперервна динамічність цієї освітньо-виховної ланки. Це в свою чергу визначає необхідність створення комфортних і партнерських суб'єкт-суб'єктних зв'язків і взаємозалежностей в учнівсько-вчительському колективі загальноосвітнього навчального закладу, що має забезпечити їх навчально-виховну ефективність, оскільки за такого підходу досягаються умови спрямованості конкретної педагогічної дії

на кожну особистість учнівського колективу, включення її в систему навчальних, виховних, суспільно корисних і широких комунікативних зв'язків як по горизонталі (між ровесниками, членами гуртка чи секції), так і по вертикалі (між ровесниками і педагогами, молодшими і старшими учнями та батьками).

Усе ж таки визначальним фактором індивідуалізації навчально-виховного процесу, за нашим висновком, є розвиток інтелектуальної, ціннісно-мотиваційної та діяльнісно-практичної сфери конкретної особистості учня основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи, формування його творчої активності, життєвого досвіду взаємодії з навколишнім середовищем, уміння знаходити доцільні рішення та дії у розв'язанні життєво важливих як індивідуальних, так і суспільно-значущих проблем. Дитина, як стверджував В. Сухомлинський, обирає активну позицію щодо знань, «... із знаннями цікавіше працювати: дитина почуває гордість від того, що завдяки здобутим знанням вона робить щось потрібне людям, красиве» [21, с. 215].

Тоді застосування саме *діяльнісного підходу* дає змогу реалізувати на практиці набуті учнями основної школи системні наукові знання, уміння та навички їх практичного застосування у процесі туристсько-краєзнавчої роботи з вивчення довкілля. Підтвердженням нашого висновку є слова В. Сухомлинського «... ми прагнемо того, щоб усе життя вихованців було сповнене творінням у світі природи. Ми не уявляємо собі повноцінного виховання без того, щоб кожний наш вихованець за роки навчання у школі не перетворив кілька десятків квадратних метрів мертвої глини, мертвого пустиря на родючу землю» [22, с. 549].

Визначившись і обґрунтувавши основні підходи до організації та здійснення туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи у загальноосвітньому навчальному закладі з метою формування їхньої творчої активності, ми виокремили й надали характеристику специфічним принципам формування цього феномену. Серед таких принципів нами виділено: *принцип доступності*, який передбачає можливість участі кожного з учнів основної школи в туристсько-краєзнавчій роботі з метою задоволення їхніх інтересів, потреб, запитів та творчих потенцій; *принцип самодіяльності*, оснований на творчій активності, ініціативності і зацікавленості учнів основної школи, з одного боку, та її стимулюванні вчителями, керівниками гуртків, секцій, творчих груп та батьків – з іншого; *принцип систематичності і цілеспрямованості*, який передбачає здійснення доцільної з навчально-виховних, моральних і розвивальних позицій суспільно-значущої діяльності учнів основної школи на основі послідовності, логічної єдності і взаємозалежності всіх форм їхнього дозвілля у межах туристсько-краєзнавчої роботи; *принцип соціокультурної взаємодії* в ефективному пізнанні й засвоєнні досвіду минулих поколінь; *принцип творчого саморозвитку*, сутність якого полягає в цілеспрямованому творчому розвитку особистості, задоволенні її інтересів і потреб, створенні ефективних умов для саморозвитку й самовдосконалення; *принцип творчої самореалізації*, який характеризує залежність ефективності процесів розвитку творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі; *принцип педагогічної підтримки*, який передбачає відповідний супровід учителем або керівником гуртка чи секції позитивного підкріплення творчої діяльності учнів основної школи, умов для виявлення й реалізації їхньої творчої індивідуальності, толерантності й емпатії.

Отже, визначені, обґрунтовані та схарактеризовані вище теоретико-прикладні концепти, підходи і принципи формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі дають нам змогу розглядати педагогічні умови формування досліджуваного феномену як сукупність і взаємозв'язок передумов, чинників і закономірностей, які забезпечують результативність виховної роботи.

Такими педагогічними умовами, що пройшли апробацію у процесі нашого дослідження, є: наявність зразків креативного мислення, вчинків, дій, поведінки та діяльності як результат ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи та відповідної спільної суспільно значущої праці у довіллі; суб'єктна позиція у творчій діяльності, що передбачає право й можливість кожного з учасників творчого процесу на власну думку і рішення, чим стимулюється творчий розвиток особистості учня основної школи та зберігається високий рівень творчості; стимулювання індивідуального стилю творчої діяльності і самовираження за умови постійного розвитку власних творчих можливостей і задатків до самостійного цілепокладання й мотивації, умінь і навичок оперувати власними діями у постійно змінних умовах, тим самим варіативно і творчо вирішувати нові завдання; логічна єдність інтегрованого й диференційованого змісту, форм, методів формування їхньої творчої активності у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі відповідно віковим й індивідуальним можливостям учнів основної школи.

Таким чином, можемо констатувати, що запровадження в довіллеву діяльність теоретико-прикладних концептів, підходів, принципів та педагогічних умов формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі сприяє формуванню творчої спрямованості особистості, що передбачає усвідомлення нею значення насамперед творчих, гуманістичних потреб, мотивів, цілей як провідних в її розвитку та життєдіяльності в соціумі; творчої самосвідомості, що проявляється у самопізнанні та адекватній самооцінці власної поведінки і діяльності у найближчому довіллі; постійному зростанні творчої активності – бажанню систематично здобувати нові знання у певній галузі, вмінню творчо їх використовувати, експериментувати, досліджувати тощо. Тому можемо констатувати, що процес оволодіння учнями основної школи системними науковими знаннями, уміннями і практичними навичками у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі за своєю сутністю є творчим процесом, що безпосередньо пов'язаний з інтелектуальним, духовним та фізичним розвитком особистості, її самовираженням і самоствердженням в соціокультурному середовищі.

Водночас подальших досліджень вимагають умови та теоретичні засади особистісного феномену самовиховання творчості, взаємозв'язок сформованості високого рівня творчого ставлення до навчання і його результативності, розвиток умінь до колективної творчості через формування комунікативних навичок тощо.

Література:

1. Кремень В.Г. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: [монографія] / за ред. В.Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2008. – 472 с.
2. Крисаченко В.С. Екологічна культура / В.С. Крисаченко. – К.: Заповіт, 1996. – 347 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: [у 2 кн.] / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.
4. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах: [монографія] / Г.П. Пустовіт. – К.; Луганськ: Альма-матер, 2004. – 540 с.
5. Бабанский Ю.К. Педагогика / Ю.К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1983. – 607 с.
6. Петренко О.Б. Творче використання досвіду В.О. Сухомлинського в сучасній сімейно-родинній і шкільній практиці / О.Б. Петренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: [зб. наук. пр. Наук. зап. РДГУ]. – Рівне: РДГУ, 2001. – Вип. 17. – С. 118–125.
7. Захлебный А.Н. Содержание экологического образования в средней общеобразовательной школе: теоретическое обоснование и пути реализации : автореф.

- дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук : 13.00.02 / А.Н. Захлебный. – М., 1986. – 32 с.
8. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: [в 3-х т.] / В.А. Сухомлинский; сост. О.С. Богданова, В.З. Смаль, А.И. Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1981. – Т. 3. – 636 с.
 9. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
 10. Боришевський М.Й. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі / М.Й. Боришевський. – К.: Вища шк. – 1986. – 289 с.
 11. Киричук О.В. Формирование в учащихся активной жизненной позиции / О.В. Киричук. – К.: Рад. шк., 1983. – 216 с.
 12. Основи загальної психології / за ред С.Д. Максименка. – К.: Пальміра. – 1998. – 265 с.
 13. Марьенко И.С. Организация и руководство воспитательной работой в школе / И.С. Марьенко. – М.: Просвещение, 1974. – 216 с.
 14. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта та виховання: теоретико-дидактичний аспект: [монографія]: [в 2 кн.]. Кн. 1 / Г.П. Пустовіт. – Миколаїв: Вид-во МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2010. – 379 с.
 15. Рибалко В.В. Особистісний підхід у навчально-виховній роботі з підлітками: [метод. реком.] / В.В. Рибалко. – К.: ОІУВ, 1996. – 48 с.
 16. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – 3 груд. (№ 94). – С. 6–100.
 17. Максименко С.Д. Развитие личности в процессе обучения / С.Д. Максименко // Психология личности. – Днепропетровск: Знание, 1996. – С. 86–92.
 18. Бех І.Д. Виховання особистості: [підруч. для вищих навч. закл.] / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 840 с.
 19. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – К.: Шкіл. світ, 2001. – 24 с.
 20. Основные направления совершенствования содержания учебных предметов в средней школе // Совершенствование содержания образования в школе / под ред. И.Д. Зверева, М.П. Кашина. – М., 1985. – 272 с.
 21. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5 т.] / [редкол. Дзевєрін О.Г. (голова), Черпінський М.В. та ін.]. – К.: Рад. шк. – 1977. – Т. 4. – 640 с.
 22. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5 т.] / [редкол. Дзевєрін О.Г. (голова), Черпінський М.В. та ін.]. – К.: Рад. шк. – 1977. – Т. 5. – 639 с.

Самолюк А.А.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

В статтє проведено анализ современных теоретических подходов и научно-методических основ формирования творческой активности учащихся основной школы в общеобразовательном учебном заведении, охарактеризовано основные компоненты и принципы формирования феномена творчества.

Ключевые слова: личность, компоненты, принципы, формирование творческой активности, туристическо-краеведческая работа, общеобразовательное учебное заведение.

Samolyuk A.A.

THE THEORETICAL BASIS OF FORMING OF CREATIVE ACTIVITY OF THE BASIC SCHOOL PUPILS IN THE TOURISM AND LOCAL HISTORY WORK

The article analyzes the current theoretical approaches, scientific and methodological basis of forming a creative activity of basic school pupils in the tourism and local history work in the general secondary school, describes basic components and principles of forming this phenomenon.

Key words: personality, components, principles, forming a creative activity, tourism and local history work, a general secondary school.